

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

MITURILE CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Sub coordonarea lui Jean Lopez
și a lui Olivier Wiewiorka

Cuprins

Introducere.....	9
1. Britanicii îl susțineau în unanimitate pe Churchill înainte și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial de François KERSAUDY.....	11
2. Înfrângerea din 1940 era inevitabilă de Maurice VAÏSSE	29
3. Submarinele U-boot puteau să întoarcă soarta războiului de François-Emmanuel BRÉZET	41
4. Hitler a devansat un atac al lui Stalin de Jean LOPEZ și Lasha OTKHMEZURI.....	49
5. Pearl Harbor, o victorie japoneză de Pierre GRUMBERG	72
6. Rommel era un bun comandant de război de Vincent ARBARÉTIER.....	81
7. Ceferiștii, vârf de lance ai Rezistenței franceze și actori esențiali ai Eliberării de Sébastien ALBERTELLI	91

8. Economia sovietică nu putea să rivalizeze cu potențialul industrial al Reich-ului de Olivier WIEVIORKA	99
9. Montgomery, un general supraestimat de Daniel Feldmann și Cédric Mas	113
10. <i>Waffen-SS</i> , soldați de elită de Jean-Luc LELEU	123
11. Al Doilea Război Mondial, o chestiune de bărbați de Fabrice VIRGILI	139
12. Armata italiană era nepregătită de Hubert HEYRIÈS	156
13. Pacificul, un teatru secundar de război de Benoist BIHAN	173
14. Debarcarea din Provence, o operațiune inutilă de Claire MIOT	186
15. Soldatul american nu știe să lupte de Nicolas AUBIN	198
16. Corpul expediționar francez în Italia: un sacrificiu inutil de Jean LE GAC	214
17. Bombardamentele aeriene au înfrânt Germania de Patrick FACON	225
18. Soldații Kamikaze au murit degeaba de Pierre-François SOUYRI	240
19. Franța a contribuit la victoria Aliaților de Jean-François MURACCIOLE	248

20. Armele miraculoase ale nemților ar fi putut să schimbe totul de Pierre GRUMBERG	267
21. Germania a pierdut războiul din cauza lui Hitler de Benoit BIHAN	283
22. Japonia a capitulat din cauza Hiroshimei de Bruno BIROLI	297
23. Ialta sau împărțirea lumii între cele trei Mari Puteri de Georges-Henri SOUTOU, membru al Institut de France.....	313
Note biografice ale autorilor	329

Introducere

Dacă al Doilea Război Mondial devine din ce în ce mai cunoscut, grație cercetărilor sânguincioase ale istoricilor, nenumărate mituri rămân greu de descifrat. Câte spirite cultivate nu continuă să creadă că înfrângerea Franței în sumbrele zile din 1940 era scrisă în stele, că Pearl Harbor a însemnat o victorie copleșitoare a Imperiului Japonez asupra Statelor Unite, că Rommel era un fin strateg, că soldații americani nu știau să lupte, că Hitler nu a făcut decât să devanseze un atac al lui Stalin? Aceste câteva exemple – și lista e departe de a fi exhaustivă – compun un dicționar al ideilor moștenite care sunt totuși negate de cele mai recente studii istoriografice.

Persistența acestor idei convenționale, chiar dacă nu sunt corecte, reflectă o dificultate: în ciuda talentului lor, istoricii nu au reușit încă să împărtășească roadele muncii lor marelui public. De asemenea, această realitate confirmă că ravagiile propagandei din cel de-al Doilea Război Mondial și-au exercitat efectele multă vreme după momentul înfrângerii forțelor reunite ale Axei. Fiindcă imaginea „Vulpilor deșertului” luptând cu onoare și povestea unei economii naziste care îmbina puterea și eficacitatea sunt chestiuni provenite direct din laboratoarele doctorului în Filosofie Paul Joseph Goebbels, devotatul ministru al Propagandei Führerului, care s-a dedicat, pe tot parcursul anilor întunecați, laudelor atât pentru meritele mareșalului Rommel, cât și pentru talentele arhitectului Albert Speer. După aceea, marii lideri civili și militari ai

Reich-ului, precum conducătorii Japoniei, au evitat să risipească îndoielile și au preferat să prezinte războiul la care luaseră parte în cele mai binevoitoare culori, în loc să îl descrie respectând canoanele lucidității și ale veridicității. Astfel, niciunul dintre comandanții Wehrmacht-ului (Armata Germaniei Naziste – n.red.) nu a recunoscut participarea trupelor lui la exterminarea evreilor din Europa, punând mai degrabă crima pe umerii soldaților politici ai Führerului din Schutzstaffel sau „Eșalonul de protecție“, prescurtat SS, organizația paramilitară fascistă reprezentând baza partidului nazist. Prin urmare, drumul spre adevăr a fost presărat cu destule capcane, ceea ce explică de ce uneori a fost atât de dificil să fie scos la lumină.

Volumul de față își propune să restabilească anumite fapte, revenind, de-a lungul a douăzeci și trei de capitole, asupra marilor mituri care, deși uneori considerate adevăruri sfinte, sunt cu atât mai greșite. Fără a viza exhaustivitatea, lucrarea de față speră să contribuie în a le oferi cititorilor roadele celor mai recente cercetări. Punem pariu că rezultatele – adesea neașteptate – îi vor pasiona și, poate, îi vor surprinde. Aceasta este, cel puțin, dubla dorință pe care o exprimăm.

Jean Lopez și Olivier Wieviorka

1. *Britanicii îl susțineau în unanimitate pe Churchill înainte și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*

de François KERSAUDY

Mai mulți factori au contribuit la apariția și perpetuarea acestui mit; pe de-o parte, mișcările și guvernele exilate la Londra, în timpul războiului, adesea divizate și izolate, nu aveau cum să nu fie influențate de fațada unanimității pe care o afișau gazdele lor britanice; pe de altă parte, *Memoriile de război* ale lui Churchill însuși, anulând dezacordurile și disensiunile din interiorul și din afara guvernului său, au întărit această impresie, consolidată cu atât mai mult de trecerea timpului; în cele din urmă, grație încheierii victorioase a războiului, cei care criticaseră desfășurarea lui s-au abținut, în general, să se laude după aceea.

Înainte de toate, este necesar să stabilim cine era vizat și în ce perioadă. Deoarece atunci când vorbim despre „britanici“, ne gândim imediat la opinia publică, dar aceasta include presa, Parlamentul, partidele, Guvernul, Ministerul de Război și șefii de Stat Major – și să nu uităm de monarhul însuși. Faptul că Winston Churchill a contat pe sprijinul constant și ferm al tuturor acestor actori, de la începutul și până la finele celui de-al Doilea Război Mondial, pare mult prea frumos ca să fie adevărat...

Respectul pentru oameni și cetera Oaia neagră a establishment-ului

Între sfârșitul anului 1936 și începutul lui 1939, Winston Churchill era, fără îndoială, politicianul cel mai nepopular din Marea Britanie – și, mai presus de orice, în interiorul propriului partid: din clipa în care a părăsit *Shadow Cabinet* (Cabinetul sau guvernul din umbră – n.red.), la începutul anului 1931, după o divergență radicală pe tema Indiei, el a devenit „deputat conservator de opoziție“. Însă cu partidul lui, dar și cu toate celelalte partide, a fost în dezacord și pe tema dezarmării, și pe cea a politicii de apărare lacunare a Guvernului, a pacifismului prim-ministrului Stanley Baldwin, apoi a politicii de împăciuire a succesorului său, Neville Chamberlain. În convingeri, dar și în Parlament, intervențiile lui în favoarea înarmării, sprijinul acordat regelui Eduard al VIII-lea și opoziția fermă față de Acordurile de la München l-au izolat dramatic, din perspectivă politică, astfel încât, la sfârșitul anului 1938, se baza doar pe doisprezece aliați în Camera Comunelor – dintre care aproape toți, de exemplu Anthony Eden și Alfred Duff Cooper, se arătau chiar foarte discreți în sprijinul lor...

De asemenea, faptul că politica lui Neville Chamberlain după München s-a bucurat de aprobarea Guvernului, a partidelor, a presei aproape în unanimitate și a unei majorități puternice la nivelul opiniei publice britanice¹ explică, în mare parte, ostracizarea senatorului Churchill. Chiar și în circumscripția lui din Epping, s-a format un puternic curent de lobby pentru a protesta față de atitudinea lui de opoziție în legătură cu Acordurile de la München². Iar faptul că regele George al VI-lea însuși a ținut să-și exprime susținerea față de politica lui Neville Chamberlain nu a făcut decât să accentueze sentimentul de izolare al lui Churchill – totuși fără să modifice opoziția lui necondiționată cu privire la iluziile politicii de împăciuire și la incoerențele reînarmării.

Intrarea nemților în Praga, urmată de primele cerințe formulate împotriva Poloniei, a început să deschidă larg ochii Parlamentului,

ai presei, ai intelectualilor și ai mediului de afaceri – care au conștientizat brusc că războiul era inevitabil, că Anglia nu era pregătită și că Winston Churchill repeta acest lucru, în toate modurile posibile, deja de șase ani; cum avea, cu siguranță, să fie nevoiți să infrunte o dictatură supraînarmată, se puteau lipsi de un războinic cu experiență cum era Churchill?

Unii credeau că nu, iar discursurile lui în Camera Comunelor au găsit urechi mai receptive, în vreme ce marile ziare naționale au început să ceară revenirea lui la guvernare: în aprilie, *Daily Telegraph*, *Evening Advertiser* și, respectiv, *Sunday Pictorial*; în mai, *News Chronicle*³ și *Time and Tide*; în iulie, *Yorkshire Post*, *Observer*, *Sunday Graphic*, *Daily Mail*, *Evening Standard* și chiar *Manchester Guardian*, care-i cereau prim-ministrului Chamberlain să „favorizeze patriotismul în locul nemulțumirilor personale”⁴.

De fapt, nu era vorba chiar de nemulțumiri personale – deși ele abundau în sânul establishment-ului conservator. Adevărul este că Neville Chamberlain se temea ca senatorul de Epping să nu ajungă să-i domine rapid Guvernul și, mai ales, considera, la fel ca miniștrii lui, Simon, Hoare și Halifax, că venirea lui Churchill ar fi fost un mesaj de război adresat Berlinului. Or, în ciuda norilor amenințatori care se strângeau deasupra Europei, Chamberlain căuta încă pacea cu orice preț – exceptând pierderea funcției sale. Iată motivul pentru care emisarii lui și-au sporit, de-a lungul verii, gesturile conciliante față de Führer, în paralel făcând discret presiuni asupra polonezilor pentru negocieri cu Berlinul⁵. Dar concluzia Pactului germano-sovietic Ribbentrop-Molotov din 23 august și invazia Poloniei la 1 septembrie 1939 au pus capăt brutal iluziilor oficiale: confruntat cu perspectiva unei fronde în sânul Guvernului și al majorității parlamentare, Chamberlain nu a avut altă opțiune decât declararea războiului. Și pentru toată lumea, până și pentru cei mai implacabili adversari ai lui Churchill, era de neconceput înfruntarea unui conflict important în lipsa singurului politician care cunoștea războiul, nu se temea de el și știa să-l poarte. Atunci

când a început al Doilea Război Mondial, Winston Churchill a fost numit în funcția pe care o ocupase cu un sfert de veac înainte: Prim-Lord al Amiralității.

Pentru Churchill, nu exista război superficial: navele lui urmăreau fără milă Kriegsmarine (marina germană de război – n.red.), au suferit pierderi semnificative, însă au obținut o victorie răsunătoare împotriva crucișătorului „de buzunar“ Amiral *Graf Spee* în Bătălia de la Río de la Plata (Fluviul de argint, în spaniolă – n.tr.); activismul lui și discursurile somptuoase din Parlament și de la BBC au produs un efect extraordinar asupra moralului simplilor cetățeni, al soldaților, al deputaților și chiar miniștrilor; intervențiile lui constante în treburile tuturor colegilor, precum și nenumăratele planuri de ofensivă pe care le-a propus prim-ministrului au avut, sigur, efectul revigorării unui guvern prea puțin războinic, dar, nu mai puțin, au speriat un prim-ministru care voia să evite „provocarea Germaniei“, sperând confuz ca războiul să se încheie fără a fi realmente nevoit să-l poarte... Cum și cei mai mulți miniștri erau exasperați de intervențiile destul de haotice ale Prim-Lordului în domeniile lor de competență⁶, trebuie să recunoaștem că Winston Churchill era puțin popular în sânul Guvernului. Cu siguranță, era mult mai popular în rândul englezilor, însă, în decembrie 1939, un sondaj arăta că 63,78% dintre britanici susțineau politica de expectativă a lui Neville Chamberlain și că prim-ministrul era preferat în fruntea Guvernului de 51,69% dintre ei, comparativ cu un procent de doar 30,27% în favoarea lui Churchill (iar 18% nu aveau nicio părere)⁷.

Prim-ministru în lipsă

Declanșarea operațiunilor militare active pe continent va schimba situația: la începutul lunii aprilie, după ce Wehrmacht-ul a cucerit Norvegia printr-o operațiune fulger, corpul de expediție britanic, slab pregătit, a încercat să-i gonească pe nemți, a eșuat la Narvik și

a suferit o înfrângere teribilă la Troadheim. S-au evidențiat astfel strategia șovăitoare a liderilor britanici și lipsurile soldaților lor, marcând debutul panicii în rândul populației și al reprezentanților poporului. Cu toții vedeau apropiindu-se de insulele britanice spectrul hidos al înfrângerii, ceea ce explica scăderea vertiginoasă de popularitate a lui Neville Chamberlain⁸ și retorica înflăcărată a dezbaterilor din Camera Comunelor în 7 și 8 mai 1940 – la finele cărora, prim-ministrul va demisiona⁹. Lordul Halifax era considerat cel mai acceptabil succesor în opinia tuturor partidelor, dar acesta a refuzat, iar funcția i-a revenit lui Winston Churchill – în lipsă, într-o anumită măsură, fiindcă nu a fost prezent.

Accesul la puterea supremă a deputatului și Prim-Lordului Churchill nu a produs un entuziasm delirant în establishment-ul politic și administrativ britanic – după cum va mărturisi unul dintre secretarii lui Chamberlain, John Colville: „La nr. 10 [Downing Street], am sperat atâta ca regele să facă apel la lordul Halifax; însă Churchill fusese ales și am privit cu oarecare reticență venirea insignifianților Bracken, Lindemann și Desmond Morton¹⁰. [...] Țara ajunsese pe mâinile unui aventurier, desigur, genial, și un orator convingător, dar un om ai cărui prieteni și partizani nu erau niște persoane cărora să le încredințăm frâiele afacerilor de stat în ceasul unei mari primejdii. Rareori, venirea la putere a unui prim-ministru a stârnit atâtea îndoieli în cadrul establishment-ului și atâtea convingeri că îndoielile urmau să fie justificate¹¹”.

Asemeni multora dintre colegii lui, John Colville își va recunoaște repede greșeala: după ce a format un guvern de coaliție în care era deopotrivă lider și ministru al Apărării, Churchill și-a propus să transforme țara într-o fortăreață; energia sa era inepuizabilă, discursurile lui au mobilizat țara, din Westminster și Whitehall până în cel mai mic cămin din insulele britanice; inspirațiile, îndemnul, instrucțiunile lui au fost transmise constant secretarilor, miniștrilor, funcționarilor, diplomaților și șefilor Statului Major. Chiar

și atunci când armatele franceze și britanice erau învinse crunt pe vechiul continent, la sfârșitul lunii aprilie 1940, Churchill se prezenta drept garant al luptei disperate împotriva nazismului, indiferent de șansele de succes. Totuși, în guvernul lui existau câteva personalități marcante, precum Chamberlain și Halifax, care se declarau mai mult sau mai puțin discret în favoarea negocierilor indirecte cu Hitler. Însă, în cadrul reuniunilor Cabinetului de război, între 26 și 28 mai, au fost reduși la tăcere de abilitatea, elocvența și puterea de convingere ale prim-ministrului¹².

Până la mijlocul lunii iunie 1940, succesul evacuării forțelor Aliate de la Dunkerque, peripețiile luptei din Franța, cooperarea sinceră și loială a miniștrilor laburiști¹³ și impactul considerabil al discursului lui Churchill la BBC, dar și în Parlament, au determinat reducerea la tăcere a oricărei opoziții față de politica lui.

Cu toate acestea, nu se întâmpla la fel și cu opozițiile secrete, după cum consemna ambasadorul Suediei, Björn Prytz, în seara de 17 iunie, într-o telegramă trimisă ministrului de Externe, Günther: „În cadrul unei întrevederi de astăzi cu [subsecretarul de stat] Butler, acesta mi-a confirmat că [...] atitudinea oficială a Marii Britanii ar fi pentru moment ca războiul să continue, însă m-a asigurat că totul va fi luat în calcul în vederea încheierii unui acord de pace, în cazul în care s-ar ivi anumite posibilități de a obține condiții rezonabile. Stop. Nu vor permite niciunui care ar dori să ia măsuri extreme, indiferent de consecințe, să se interpună¹⁴. Stop. [...] În cadrul întrevederii, Butler a fost convocat de Halifax, care m-a asigurat că rațiunea, și nu bravada, va dicta politica Guvernului britanic¹⁵. [...] A adăugat că lucrul acesta nu trebuie interpretat drept o căutare a păcii cu orice preț. [...] Din întâlnirile mele cu alți lideri ai parlamentarilor, pare să reiasă că se așteaptă ca perspective de negociere să se întrezărească într-un viitor apropiat. Stop. Eventual după 28 iunie. Stop. Halifax ar putea să-i succedă lui Churchill¹⁶.

Opoziție în ambuscadă

Desigur, acest lucru nu se va întâmpla, iar Halifax va fi nevoit să se recompenseze respingând personal propunerile de pace ale lui Hitler în 22 iulie. În plus, faptele de arme din Bătălia Angliei, curajul piloților aliați, discursurile somptuoase ale lui Churchill și vizitele lui dese în zonele cu populație sinistrată îi vor propulsa popularitatea la niveluri amețitoare¹⁷. Totuși, chiar și după eșecul ofensivei aeriene nemțești și primele semne ale renunțării la planurile de debarcare ale dușmanilor, nu dispăruseră indiciile unei opoziții surde la adresa lui Churchill în sânul establishment-ului; astfel, fostul lider liberal, Lloyd George, declara în toamnă: „Voi aștepta căderea lui Churchill” și, într-o scrisoare adresată ducelui de Bedford, preconiza: „Negocieri de pace cu Germania după bătălia Angliei¹⁸”. Churchill știa din experiență că lumea politică era nemiloasă și că mulți alții, pe lângă Lloyd George, așteptau primele dezastre militare pentru a-l destabiliza și a-l obliga să demisioneze.

Este adevărat că presa avea o mare contribuție și, după eșecul de la Dakar, din septembrie¹⁹, ea a atacat vehement Guvernul: de exemplu *Daily Mirror*, care denunța o „greșeală grosieră de calcul”. Iar în articol se comenta de asemenea: „Odată cu Dakar, am atins, cu siguranță, adâncimile imbecilității²⁰”. Dar Churchill, conștient de influența presei asupra unei opinii publice care deținea un minimum absolut de informații fiabile, și-a atacat imediat detractorii, declarând în Camera Comunelor, în 8 octombrie: „Critica este adesea utilă atunci când este constructivă, riguroasă și bine informată. Însă tonul relevat de unele organe de presă – din fericire nu foarte numeroase – când evocă episodul din Dakar și alte chestiuni mult mai grave este atât de agresiv și de veninos, că ar fi aproape indecent și dacă s-ar adresa dușmanului²¹”.

Iată felul de a liniști, pentru o vreme, înflăcărea adversarilor – mai ales că, după moartea lui Chamberlain în noiembrie, Churchill

i-a succedat la funcția de șef al Partidului Conservator²² – însă bănuia că prezența sa în funcția de prim-ministru depindea de succesul armatei britanice în teatrele de război. Or, în primele luni ale anului 1941, victoriile au fost rare și înfrângerile numeroase – mai ales în Libia, Grecia și Creta, unde soldații Maiestății Sale, puțin instruiți și slab echipați, s-au văzut constrânși la retrageri și evacuări umilitoare. Între mai și iunie 1941, în Marea Britanie, mulți se plâneau în legătură cu desfășurarea operațiunilor, lucru exprimat fără ocolișuri în presă, în cluburi și în ședințele furtunoase din Cameră. „La vremea aceea, își va aminti generalul Sir John Kennedy, criticile împotriva lui Churchill erau acerbe și generale. Se susținea că ceva nu funcționa în mecanismul de comandă militară de război. [...] Se vorbea despre improvizație și oportunism. Se spunea că, [...] de la bun început, opiniile militarilor fuseseră părtinitoare și influențate de elocvența redutabilă a unui prim-ministru care era în același timp avocat, martor, procuror și judecător. Era criticat și pentru obiceiul său de a trimite comandanților în funcție instrucțiuni personale, fără să se fi consultat înainte cu experții, dar și de a-i obosea periculos de tare pe șefii Statului Major²³“. De asemenea, deputatul Henry „Chips“ Channon, un palavragiu formidabil, scria în jurnalul lui: „Criticile la adresa lui Churchill se multiplică din toate părțile. Popularitatea lui este în cădere liberă și mulți dintre dușmanii săi, reduși mult timp la tăcere, au reînceput să vorbească. A fost afectat serios de cazul din Creta²⁴“.

Puterea cuvântului

Victoria are nenumărați tați, dar înfrângerea este orfană... În Marea Britanie, totul depindea de Cameră; dacă ea punea Guvernul în minoritate, Churchill era nevoit să demisioneze. Însă discursul pe care l-a susținut în fața deputaților, în 10 iunie 1940, semăna cu un adevărat tur de forță: „Pentru a putea emite o judecată rațională